

«ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՉԵՔԻՋՅԱՆ-90» ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Լրացան ՀՀ ազգային հերոս, ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, ԽՍՀՄ պետական մրցանակի դափնեկիր, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր, պրոֆեսոր, դիրիժոր Հովհաննես Հարությունի Չեքիջյանի ծննդյան 90-ամյա և կատարողական գործունեության 75-ամյա հոբելյանները:

Այդ կապակցությամբ 2019 թ. հուլիսի 12-ին և 13-ին ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի նախաձեռնությամբ գումարվեց «Հովհաննես Չեքիջյան-90» գիտական նստաշրջանը, որի բացումն ու լիազումար նիստը տեղի ունեցան ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում, իսկ մյուս երկու նիստերը՝ ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տանը (Արզական):

Գիտական նստաշրջանի նպատակն էր համակողմանիորեն ներկայացնել Հ. Չեքիջյանի կյանքն ու ստեղծագործական գործունեությունը:

Բացման խոսքում ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ **Արարատ Աղասյանն** անդրադարձավ ՀՀ ԳԱ ակադեմիայի, մասնավորապես ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի և ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ Հ. Չեքիջյանի միջև համագործակցությանը, որն առավել բազմաբնույթ ու բազմակողմանի է դարձել վերջին տարիներին, և թերթեց այդ համագործակցության էջերը, որոնցից մեկն էլ այս նստաշրջանն է:

Գիտական նստաշրջանի մասնակիցներին ողջունեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս **Ռադիկ Մարտիրոսյանը**: Նա մասնավորապես նշեց. «Հարգարժան պրոֆեսոր, մեր հին և նոր բարեկամ (ես նկատի ունեմ գիտությունների ակադեմիան):

Գիտաժողովի հարգելի՛ մասնակիցներ:

Թույլ տվեք ձեզ ողջունել գիտությունների ազգային ակադեմիայում և ցանկանալ գիտաժողովին հետաքրքիր քննարկումներ: Հսկայական է այն ներդրումը, որ Մաեստրոն բերել է մեր մշակույթի զարգացման, այնուհետև՝ նրա տարածման, աշխարհին ներկայացման ասպարեզում: Ես մի սիմվոլիկ բանի մասին եմ ուզում ասել: Մենք ունենք երկու մտավորական, որոնք մեր հայությանը, նրա կարողությունները ներկայացրել են աշխարհին: Առաջինը Վիկտոր Համբարձումյանն է, որն ամբողջ աշխարհին ներկայացրեց մեր գիտությունը, մեր գիտության նվաճումները: Որոշ դեպքերում Հայաստանը՝ որպես երկիր, պետություն, ճանաչում են որպես Վիկտոր Համբարձումյանի հայրենիք:

Մյուս մտավորականը, որը, փաստորեն, նույն խնդիրն է լուծել և մինչև հիմա շարունակում է լուծել, մեր Մաեստրոն է՝ պրոֆեսոր Չեքիջյանը, որը մեր հայ մշակույթի կոթողները, մեր երգերը, մեր երաժշտության նվաճումները,

մեր կոմպոզիտորների լավագույն ստեղծագործությունները ներկայացրել է աշխարհի ժողովուրդներին: Դժվար է պատկերացնել աշխարհի որևէ երկիր, որտեղ Մաեստրոն իր երգչախմբով ելույթներ ունեցած չլինի»:

Ռ. Մարտիրոսյանը նկատեց, որ Մաեստրոյին «ԳԱԱ պատվավոր դոկտորի կոչում շնորհելը ոչ միայն հարգանքի նշան է եղել, այլև հաշվի է առնվել նրա կատարած հսկայական աշխատանքը: Հավարտ խոսքի՝ «ԳԱԱ նախագահը ևս մեկ անգամ շնորհավորելով հորեյարին՝ ասաց. «Ձեր 95-ամյակը չգիտեմ, բայց 100-ամյակը անպայման պետք է նշենք: Ես, ինչպես նաև այստեղ բոլոր նստածները, համոզված եմք, որ Դուք լինելու եք, մենք էլ կողքից կգանք: Ով հասցրեց՝ կգա: Ով չի հասցնի՝ թող մտածի իր մասին»:

«Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարար Արայիկ Հարությունյանի և նախարարության ամբողջ անձնակազմի անունից նստաշրջանի մասնակիցներին ողջունեց փոխնախարար, արվեստագիտության թեկնածու **Արա Խզմայանը**: Նա նկատեց, որ առանց Հ. Չեքիջյանի անձի անպատկերացնելի է երգչախմբային արվեստը և ընդգծեց նրա հսկայական դերն առհասարակ մշակույթի տիրույթում՝ երգչախմբային արվեստի դիրքավորման առումով: Ա. Խզմայանը կարևորեց Մաեստրոյի դերը որպես հասարակության համար կողմնորոշիչ և չափանիշ, որ զգաստացնում և սթափեցնում է մասնագիտական հանրությանը:

«ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի անունից ողջույնի խոսք ասաց և գիտաժողովին հաջողություն մաղթեց բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, ակադեմիկոս **Յուրի Սուվարյանը**: Նա գիտաժողովը բնորոշեց որպես առանձնահատուկ, քանի որ զեկուցողները փորձելու են ընդհանրացնել և արժևորել մի մարդու ստեղծագործական գործունեություն, որը դարձել է կենդանի լեգենդ, դասական:

Հայաստանի կոմպոզիտորների միության նախագահ, կոմպոզիտոր **Արամ Սաթյանն** ընդգծեց, որ կոմպոզիտորական արվեստն առանց կատարողական արվեստի չի կարող զարգանալ: Երգչախմբային երաժշտության մեջ եթե չլինեին Չեքիջյանի հմտությունները, ապա շատ ստեղծագործություններ չէին ստեղծվի: Երբ դիրիժորական վահանակի մոտ է Չեքիջյանը, նա գտնում է որոշ նրբերանգներ, որոնք շատ անգամ նույնիսկ ստեղծագործող մարդկանց անհասկանալի ու անհասանելի են: Եթե հավանեց Չեքիջյանը՝ ուրեմն այդ երգչախմբային ստեղծագործությունը հաջողված է:

Այնուհետև Հ. Չեքիջյանն իր երախտագիտությունը հայտնեց՝ այս էլ երկրորդ անգամ նման պատվի արժանանալու՝ իրեն նվիրված ակադեմիական գիտաժողով կազմակերպելու համար:

Նստաշրջանի աշխատանքներին մասնակցեցին Արվեստի ինստիտուտի, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գիտնականներն ու դասախոսները:

Լիագումար նիստում տողերիս հեղինակը ներկայացրեց Հովհաննես Չեքիջյանի ներդրումը հայ երաժշտարվեստում: Արվեստի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Անահիտ Բաղդասարյանը** հանդես եկավ «Հոգևոր երաժշտությունը Հովհաննես Չեքիջյանի կատարողական արվեստում» բանախոսությամբ: Արվեստի ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, արվեստագիտության դոկտոր **Մարգարիտա Ռուխկյանը** ներկայացրեց «Մշակութային ավանդույթների զարգացումը՝ ազգային ինքնության պատվար» թեմայով բանախոսությունը:

Իր կատարողական ողջ գործունեության ընթացքում Մաեստրոն հավատարիմ է կոմիտասյան պատգամներին: Եվ պատահական չէ, որ հիմնադրման օրվանից՝ 2015 թ. հունվարի 29-ից, Մաեստրոն Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ է: Ավելին՝ կանգնած լինելով այդ թանգարանի գաղափարի և ստեղծման ակունքներում՝ մեծապես կարևորել է թանգարանի ստեղծումը Երևանում: Իսկ մինչ այդ՝ 2011 թվականին, եղել է Կոմիտասի անվան առաջին միջազգային փառատոնի պատվավոր հյուրը և ընտրվել մրցանակային ժյուրիի պատվո նախագահ, փառատոնի «գեղարվեստական մասի ձևավորման գործին աջակցելու և վերջինիս նկատմամբ նվիրվածություն ցուցաբերելու համար» 2011 թ. օգոստոսի 7-ին պարգևատրվել է պատվոգրով: Լիագումար նիստը եզրափակեց Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի երաժշտության պատմության ամբիոնի վարիչ, Արվեստի ինստիտուտի դոկտորանտ, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Լուսինե Սահակյանի** «Կոմիտասի խմբերգերը չեքիջյանական մեկնաբանությամբ» զեկուցումը: Այնուհետև գիտական նստաշրջանի նիստերը շարունակվեցին Արզականում՝ ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տանը:

Առաջին նիստում Արվեստի ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, արվեստագիտության դոկտոր **Նազենիկ Սարգսյանն** անդրադարձավ Հ. Չեքիջյանի գործունեությանը Երևանի Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնում: 1982-ին Հ. Չեքիջյանը համատեղությամբ նշանակվեց Երևանի Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար և գլխավոր դիրեկտոր՝ այդ պաշտոնում պաշտոնավարելով մինչև 1987-ը և ծավալելով արդյունաշատ գործունեությունը օպերային երաժշտության բնագավառում և՛ մեծապես նպաստելով թատրոնի խաղացանկի հարստացմանը:

Խմբավար և սիմֆոնիկ դիրիժոր Հ. Չեքիջյանը հանդես է գալիս նաև որպես օպերային դիրիժոր: Բանախոսն իր զեկուցման վերջում նկատեց, որ եթե ժամանակին Չեքիջյանը չհետանար օպերային թատրոնից, ապա այսօր մենք կունենայինք այլ մակարդակի ու որակի օպերային թատրոն:

2019 թ. մայիսի 14-ին Ա. Խաչատրյան համերգասրահում Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախմբի և Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի կատարմամբ Հ. Չեքիջյանի փայլուն ղեկավարությամբ հնչեց Կառլ Օրֆի “Carmina burana” կանտատը, որի չեքիջյանական մեկնաբանության առանձնահատկությունների մասին էր Արվեստի ինստիտուտի գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու, կոմպոզիտոր և երգեհոնահար **Հովհաննես Մանուկյանի** զեկուցումը:

55 տարի առաջ՝ 1964-ի նոյեմբերի 24-29-ին տեղի ունեցավ Հ. Չեքիջյանի դեբյուտը ԽՍՀՄ մայրաքաղաք Մոսկվայում: Մոսկվյան դեբյուտից անցած 55 տարիների ընթացքում Մոսկվայում Մաեստրոն ունեցել է 90 համերգ: Հենց Մոսկվայում տեղի ունեցան վոկալ-սիմֆոնիկ մի շարք ստեղծագործությունների, այդ թվում՝ Բեռլիոզի “Requiem”-ի, Գաբրիել Ֆորեի “Requiem”-ի, Գունդի «Մահ և կյանք» օրատորիայի, Բեռլիոզի «Ռոմեո և Ջուլիետ» դրամատիկական սիմֆոնիայի համամիութենական պրեմիերաները: Չեքիջյանի մոսկվյան հյուրախաղերին էր նվիրված Արվեստի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու **Մարիաննա Տիգրանյանի** զեկուցումը, որը եզրափակեց առաջին նիստը:

Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախումբը՝ Մաեստրո Հովհաննես Չեքիջյանի ղեկավարությամբ, համերգներով շրջագայել է Հայաստանի սահմաններից դուրս 184 քաղաքներում՝ նախկին ԽՍՀՄ հանրապետություններում, Լիբանանում, Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Չեխոսլովակիայում, Լեհաստանում, Մեծ Բրիտանիայում, ԱՄՆ-ում, Հունաստանում, Սիրիայում, Շվեյցարիայում, Թուրքիայում, Արգենտինայում, Ավստրալիայում... 869 համերգների ընթացքում հանդես է եկել աշխարհի 69 առաջնակարգ նվագախմբերի հետ:

Նստաշրջանի վերջին նիստում Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի երաժշտության մանկավարժության ամբիոնի վարիչի տեղակալ, Արվեստի ինստիտուտի դոկտորանտ, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Աննա Հարությունյանը** ներկայացրեց Մաեստրոյի արտասահմանյան համերգային շրջագայությունների լեհական էջը:

Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի տնօրեն, արվեստագիտության թեկնածու **Սարգիս Բալթաբյանի** զեկուցումը նվիրված է Հովհաննես Չեքիջյանի և նվագախմբի բեղմնավոր համագործակցությանը: Բանախո-

սը քննության առավ երգչախմբային արվեստին վերաբերող որոշ տեխնիկական և գեղարվեստական հարցեր, որոնցով առանձնանում է Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախումբը, ինչպես նաև ներկայացրեց երգչախմբի և նվագախմբի համագործակցության առաջիկա նախագծերը:

Արվեստի ինստիտուտի գիտքարտուղար, արվեստագիտության թեկնածու, արվեստաբան **Մարգարիտա Քամայանը** «Հովհաննես Չեքիջյանը հայ նկարիչների և քանդակագործների աչքերով» զեկուցման մեջ մասնագիտական քննության ենթարկեց նկարիչներ Ռուդոլֆ Խաչատրյանի, Մարկոս Արզումանյանի, Արամ Սարիբեկյանի, Լիլիա Կարճիկյանի և Միքայել Հարությունյանի, ռեժիսոր, ծաղրանկարիչ Վարդան Աճեմյանի և քանդակագործներ Լևոն Թոքմաջյանի, Ալիս Մելիքյանի ու Էդուարդ Շախիկյանի՝ մեծանուն դիրիժոր Հովհաննես Չեքիջյանի վառ անհատականությունը հավերժացնող ստեղծագործությունները: Բանախոսը ներկայացրեց նաև Մաեստրոյի տաղանդով հիացած անվանի կերպարվեստագետներ Երվանդ Քոչարի, Մարտիրոս Սարյանի, Հակոբ Հակոբյանի, Գրիգոր Խանջյանի բարձր գնահատանքի խոսքերը:

Նստաշրջանը եզրափակեց Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի երաժշտության մանկավարժության ամբիոնի դասախոս, Արվեստի ինստիտուտի հայցորդ **Նաիրա Մաղոյանի** «Հովհաննես Չեքիջյանի և հայկական կապելայի լենինգրադյան հյուրախաղերը. Լենինգրադում Մաեստրոյի առաջին հյուրախաղերի 55-ամյակի առթիվ» զեկուցումը: 1964 թ. հոկտեմբերի 29-31-ին և նոյեմբերի 1-ին կապելան Հ. Չեքիջյանի ղեկավարությամբ նվաճեց Լենինգրադը: 1964-ին սկիզբ առած բարեկամությունը Լենինգրադի ունկնդրի հետ շարունակվեց հետագայում. Մաեստրոյի ղեկավարությամբ երգչախումբը 97 համերգ է ունեցել Լենինգրադում: Բանախոսն անդրադարձավ լենինգրադյան այն համերգներին, որոնցում Մաեստրո Չեքիջյանն ու նրա ղեկավարած կապելան իրականացրել են տարբեր ստեղծագործությունների համամիութենական պրեմիերաները:

Վերջում տողերիս հեղինակն ամփոփեց նստաշրջանի արդյունքները, որից հետո Մաեստրոն մատուցեց իր անակնկալը. գիտական նստաշրջանի ունկնդիր՝ կապելայի արտիստների փոքրաթիվ խմբի կատարմամբ հնչեց Մակար Եկմայանի «Ով հայոց աշխարհ» խմբերգը, որից հետո իր երախտագիտության խոսքն ասաց Մաեստրոն:

Նշենք նաև, որ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ լույս է տեսել նստաշրջանի զեկուցումների ժողովածուն:

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Արվեստագիտության դոկտոր